ЗОРЧИХ ЭРХИЙГ ХЯЗГААРЛАХ ЯЛЫГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ УДИРДЛАГА, ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТАД АНХААРАХ АСУУДАЛ

Г.Лхагвамаа
Аюулгүй байдлын удирдлага, стратегийн
профессорын багийн профессор, доктор, дэд
профессор, хурандаа

Д.Наранбямба
ДХИС-ийн Удирдлагын академийн 8012
дугаар дамжааны магистрант, ахмад

Товч агуулга: Монгол Улсын эрүүгийн ялын бодлогод шинээр нэмэгдсэн зорчих эрхийг хязгаарлах ялыг хэрэгжүүлэхэд тулгамдаж буй асуудлыг судалгааны үндсэн дээр нээн илрүүлэх, шийдвэрлэх арга замыг тодорхойлох санал дэвшүүлсэнд оршино.

Түлхүүр үгс: Зорчих эрхийг хязгаарлах ял, хэрэгжилт, удирдлага зохион байгуулалт, тулгамдсан асуудал.

Оршил

Хорихоос өөр төрлийн буюу олон улсын эрх зүйд алтернатив ял хэмээн нэрлэгддэг /alternative penalty/ нь гэмт хэрэг үйлдсэн этгээдийн гэм бурууг шүүхээр тогтоосны дараа нийгмээс тусгаарлаж, тусгаарласан байранд тоггоосон хугацаанд хорихгүйгээр тодорхой эрхийн хязгаарлалт тогтоох хэлбэрээр хэрэгждэг[1].

Дэлхийн олон улс, үндэстэн эрүүгийн эрх зүйн ялын бодлого, түүнийг даган гарах хууль, эрх зүйдээ хүний эрхийг хангаж, хүнлэг энэрэнгүй ёсны хандлагыг хэрэгжүүлж, ялын чанга шийтгэлээс үндсэндээ татгалзаж, гэмт этгээдэд хүмүүжил, төлөвшил олгох, хорихоос өөр төрлийн нөлөөллийн арга хэмжээг өргөн дэлгэр хэрэглэх чиг хандлагатай байна[2].

Манай улсын хувьд мөн ижил хорих ялаас татгалзах, ялтны үйлдсэн гэмт хэргийн шинж, хувь хүний зан байдалд тохирсон ялыг оновчтойгоор хэрэглэх замаар ялын үр нөлөөг дээшлүүлэх зорилгоор Монгол Улсын Их Хурлаас баталсан “Эрүүгийн хууль”-д шинэ төрлийн ял болох зорчих эрхийг хязгаарлах ялыг нэмж, хэрэгжилтийг цахим хэлбэрээр явуулах нөхцөлийг бүрдүүлсэн[3].

[1] Ц.Очгэрэл. Торгох ялын хэрэгжилт ба түүний хэрэгжилтэд анхаарах асуудал. “Хууль сахиулах үйл ажиллагаа: Онол, практикийн тулгамдсан асуудал” сэдэвт эрдэм шинжилгээний хурлын эмхтгэл. УБ., 2017. 411 дэх тал.
[2] Б.Алтангэрэл. Хорихоос өөр төрлийн ял эдлүүлэх ажиллагаа. УБ., 2018. 29 дэх тал.
[3] Д.Дамдинцэрэн. “Зорчих эрхийг хязгаарлах ялын хэрэгжилтийг хангахад ашиглагдах эмхтгэл". УБ., 2021.11 дэхтал.

Түүнчлэн Засгийн газрын 2020-2024 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн 4 дүгээр зүйлийн 4.1 дэх хэсэгт *“Цахим хөгжлийн нэгдсэн бодлого, төлөвлөлт, удирдлагаар хангаж, төрийн үйлчилгээг шуурхай. хариуцлагатай, хүртээмжтэй хүргэх нөхцөлийг бүрдүүлж, иргэдийн цаг хугацаа, зардлыг хэмнэнэ"* гэх зорилтын хүрээнд *“Зорчих эрхийг хязгаарлах ялын хяналтын систем”-ийг* хөгжүүлэн ял эдлүүлэх ажиллагаанд нэвтрүүлж түүнийг хэрэгжилтийг хангах үйл ажиллагааны удирдлага зохион байгуулалтыг сайжруулах шаардлагатай байна.

Нэг. Зорчих эрхийг хязгаарлах ялын онцлог, эрх зүйн зохицуулалт

Зорчих эрхийг хязгаарлах ял хэрэгжсэнээр Үндсэн хуулиар тунхагласан ардчилсан нийгмийн үнэт зүйл болсон хүний эрхийг дээдлэх тулгуур зарчимд нийцэх, гэмт этгээд нь нийгэмд ажиллаж хөдөлмөрлөх, гэр бүл, үр хүүхдээ тэжээн тэтгэх үүргээ биелүүлэх, учруулсан хохирлоо нөхөн төлөх, гэм хороо арилгах боломжоор хангагдахаас гадна уг төрлийн ялаар гэмт этгээдийг шийтгэснээр хорих ангид ял эдэлж буй хоригдлын тоо, хорих ял эдлүүлэх ажиллагааны зардлыг бууруулсны дүнд төсөвт хэмнэлт хийх зэрэг нийгэм, эдийн засагт олон давуу тал, эерэг ололт бий болгох боломжтой.

Өнөөдрийн байдлаар хоригдолд ногдох нэг өдрийн дундаж зардал 7231 *(долоон мянга хоёр зуун гучин нэг)* буюу жилд 2.639.619 төгрөг. Харин зорчих эрхийг хязгаарлах ялаар шийтгүүлсэн ялтанд ногдох нэг өдрийн дундаж зардал 3313 *(гурван мянга нэг зуун гурав)* буюу жилд 1.209.173 төгрөг гэх тооцоо, судалгаа гарсан нь хорих ял эдлэгсдийн зардлаас даруй 54.1 хувиар бага байна[4].

Түүнчлэн зорчих эрхийг хязгаарлах ял нь бусад төрлийн ялаас нийгэмд үр өгөөж өгөхүйц, хууль тогтоомжид заасан эрүүгийн хариуцлага, ялын зорилго бүрэн хангагдах боломжтой, гэмт хэрэг үйлдсэн жирэмсэн эмэгтэйг төрөхөөс өмнө гурван сар, төрснөөс хойш хоёр жил хүртэл, мөн ганц бие эцэг, эхийг хүүхэд нь хоёр нас хүртэл хорих ялыг зорчих эрхийг хязгаарлах ялаар сольж эдлүүлэх боломж бүрдүүлсэн гэмт этгээдийг нийгэмшүүлэх өндөр үр нөлөө бүхий ялын төрөл[5] гэдэгтэй судлаачдын хувьд санал нэгддэг.

Хүчин төгөлдөр хэрэгжиж буй эрүүгийн хуульд нийт 1088 үйлдлийг гэмт хэрэгт тооцож *“Хорих, торгох, эрх чөлөө хязгаарлах, нийтэд тустай ажил хийлгэх болон эрх хасах"* ялын төрлийг үндсэн болон нэмэгдэл ялын чанартайгаар ногдуулах тухай заасан байна[6].

[4] Зорчих эрхийг хязгаарлах ялын хэрэгжилтэд шаардагдах зардлын тооцоо. Хууль зүй, дотоод хэргийн яам. УБ., 2020. 17 дахь тал.

[5] Ходжалиев. С.А. Теория и практика ограничения свободы как вида наказания. Грозный., 2019. С.75. РФ. /Ходжалиев. С.А. Зорчих эрхийг хязгаарлах ялын онол, практикийн асуудал. Грозний., 2019. 75 дахь тал. Оросын Холбооны Улс.

[6] Э.Жамбалрагчаа, Э.Урангоо. “Монгол Улсын Эрүүгийн хуулин дахь ялын хэрэглээнд хийсэн дүн шинжилгээ, гадаад орны зорчих эрхийг хязгаарлах ялыг хэрэгжүүлэх ажиллагааны туршлага, өнөөгийн байдал, цаашдын чиг хандлага”. Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх ерөнхий газрын “Сүлд-Инфо сэтгүүл” УБ., 2021.53 дахь тал

Зураг 1. Шинэчлэн батлагдсан “Эрүүгийн хууль”-д тусгасан ялын төрөл,эзлэх хувь

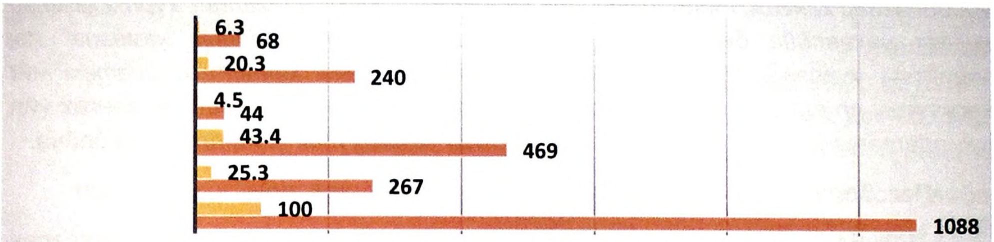

	Нийт	Торгууль	Хорих	Эрх хасах	Эрх чөлөө хязгаарлах	Нийтэд тустай ажил хийлгэх
эзлэх хувь	100	25.3	43.4	4.5	20.3	6.3
тоо	1088	267	469	44	240	68

Шинэчлэн батлагдсан эрүүгийн хуульд зорчих эрхийг хязгаарлах ялыг 240 төрлийн буюу бөгөөд хөнгөн 121, хүнд 119 гэмт хэрэгт тус тус ногдуулахаар тогтоожээ.

Зорчих эрхийг хязгаарлах, хорих ялын аль нэгийг сонгож хэрэглэхээр хүнд гэмт хэргийн 119, хөнгөн гэмт хэргийн 57 заалтад буюу *“Хүний эрүүл мэндийн халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг”, “Хүний халдашгүй, чөлөөтэй байх эрхийн эсрэг гэмт хэрэг”, “Өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэрэг”, “Олон нийтийн аюулгүй байдал, ашиг сонирхлын эсрэг гэмт хэрэг”, “Авлига, албан тушаалын гэмт хэрэг”, “Хөдөлгөөний аюулгүй байдал, тээврийн хэрэгслийн ашиглалтын журмын эсрэг гэмт хэрэг”-т* түлхүү ногдуулахаар хуульчилсан байна[7].

Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хуулийн 167-176 дугаар зүйлд энэ төрлийн ялын хэрэгжилтийг хэрхэн хангах талаар дараах байдлаар зохицуулсан.Үүнд:

- Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хуулийн 167 дугаар зүйлийн 167.1 дэх хэсэгт *“Шийдвэр гүйцэтгэгч зорчих эрхийг хязгаарлах ял шийтгүүлсэн ялтны байнга оршин суугаа хаяг болон хөдөлмөр эрхэлж байгаа, эсхүл суралцаж байгаа газрын хаягаар шүүхээс тогтоосон хориглолт, хязгаарлалтыг биелүүлж байгаа эсэхэд техникийн болон биечлэн хяналт тавина”.*
- 167 дугаар зүйлийн 167.2 дахь хэсэгт “Зорчих эрхийг хязгаарлах ял эдэлсэн хугацааг шийтгэх тогтоол хуулийн хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн тоолно.

[7] Э.Жамбалрагчаа, Э.Урангоо “Монгол Улсын Эрүүгийн хуулин дахь ялын хэрэглээнд хийсэн дүн шинжилгээ, гадаад орны зорчих эрхийг хязгаарлах ялыг хэрэгжүүлэх ажиллагааны туршлага, өнөөгийн байдал, цаашдын чиг хандлага”. Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх ерөнхий газрын “Сүлд-Инфо сэтгүүл” УБ., 2021. 53 дахь тал

- 167 дугаар зүйлийн 167.3 дахь хэсэгт *"Шийдвэр гүйцэтгэгч, ялтанд зорчих эрхийг хязгаарлах ял эдлүүлэх нөхцөл. журам. хяналтын техник, хэрэгслийг ашиглах, арчлах заавар болон ял эдлэх нөхцөл, журмыг зөрчсөн тохиолдолд хүлээх хариуцлага, авах арга хэмжээний талаар тайлбарлаж, тэмдэглэл үйлдэн гарын үсэг зуруулна".*

170 дугаар зүйлийн "Зорчих эрхийг хязгаарлах ял эдлэх журмыг зөрчих, зорчих эрхийг хязгаарлах ялыг хорих ялаар солих" 170.1 дэх хэсэгт "Дараах тохиолдолд зорчих эрхийг хязгаарлах ял эдлүүлэх нөхцөл журам"-ыг зөрчсөнд тооцно. Үүнд:

- Энэ хуульд заасан үүргээ биелүүлээгүй.
- Техникийн хяналтын тоног төхөөрөмжийг устгасан, гэмтээсэн, эсхүл тэдгээрийн хэвийн ажиллагаа сарниулсан.
- Техникийн болон биечилсэн хяналтаас 24 цагаас илүүгүй хугацаанд санаатайгаар зайлсхийсэн.

170 дугаар зүйлийн 170.2 дахь хэсэгт *"Дараах тохиолдолд зорчих эрхийг хязгаарлах ял эдлүүлэх журам"-ыг* ноцтой зөрчсөнд тооцно. Үүнд:

- Энэ хуулийн 168.1 дэх хэсэгт заасан үүргээ 3 сарын хугацаанд хоёр, түүнээс дээш удаа биелүүлээгүй.

- Гэмт хэрэг үйлдэж ял шийтгүүлсэн.
- Энэ хуулийн 170.1.2, 170.1.4 дэх хэсэгт заасан зөрчлийг давтан гаргасан.
- Шийдвэр гүйцэтгэгчийн хууль ёсны шаардлагыг биелүүлэхээс татгалзсан, хүч хэрэглэн эсэргүүцсэн, шийдвэр гүйцэтгэгчийн амь нас, эрүүл мэндэд хохирол учруулсан, хохирол учруулахаар заналхийлсэн.
- Техникийн, эсхүл биечилсэн хяналтаас 24 цагаас илүү хугацаагаар санаатайгаар зайлсхийсэн.
- Ялтан зорчих эрхийг хязгаарлах ял эдлүүлэх журмыг ноцтой зөрчсөн тохиолдолд зорчих эрхийг хязгаарлах ялыг хорих ялаар солино гэж тус тус заажээ.

Түүнчлэн эрүүгийн хуулийн 8 дугаар зүйлийн 8.4 дэх хэсэгт "Энэ хуулийн тусгай ангид заасан гэмт хэрэгт өсвөр насны хүнд зорчих эрхийг хязгаарлах ял ногдуулсан тохиолдолд ялтны нийт эдлэх ялын хугацааг хоёр дахин багасгаж, эдлүүлэхээр"

Гэмт хэрэг үйлдсэн нь баримтаар нотлогдсон этгээд учруулсан хохирлоо нөхөн төлж, засарч хүмүүжсэнээ баталж гэм буруугаа хүлээн зөвшөөрсөн бол шүүх зорчих эрхийг хязгаарлах ялыг хөнгөрүүлж, ялаас чөлөөлж, албадлагын арга хэмжээ хэрэглэхээр;

Ялтан ял эдлүүлэх нөхцөл журмыг зөрчөөгүй, өөрийн зан үйл, хувийн байдлаараа ял эдлүүлэх ажиллагаанд саад учруулаагүй бол түүнд нэг сард 5 хүртэлх шагналын хоног олгохоор тус тус зохицуулсан байна.

Хоёр. Зорчих эрхийг хязгаарлах ялыг хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны удирдлага, зохион байгуулалтад тулгамдаж буй асуудал

Хүчин төгөлдөр хэрэгжиж буй *“Эрүүгийн хууль’’-ц* зорчих эрхийг хязгаарлах ялыг шинээр нэмж улмаар 2021 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс хэрэгжилтийг хангахаар зохицуулсан бөгөөд тус ялын биелэлтийг хангах, бэлтгэл ажлыг хангуулах, техникийн цахим хяналтыг хэрэгжүүлэх чиг үүргийн хүрээнд Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх ерөнхий газрын Хорихоос өөр төрлийн ял эдлүүлэх албаны бүтцэд *“Цахим хяналт, удирдлагын* төв’’-ийг зохион байгуулсан.

Цахим хяналт, удирдлагын төв нь улсын хэмжээнд зорчих эрхийг хязгаарлах ял эдлүүлэх ажиллагаанд техникийн цахим хяналтыг тасралтгүй тавих, ялтны зүгээс гаргасан анхааруулга, зөрчлийн мэдээллийг харьяа газар, хэлтэс, байгууллагын холбогдох албан тушаалтанд шуурхай дамжуулах, ялын хэрэгжилтийг нэгдсэн удирдлагаар хангуулах, удирдлагыг нөхцөл байдлын талаарх мэдээллээр хангах, хяналтын тоног төхөөрөмжийг засварлах үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэн ажиллаж байна[8].

Монгол Улсын хэмжээнд зорчих эрхийг хязгаарлах ялыг шүүхээс ногдуулж эхэлсэн 2021 оны 01 дүгээр сарын 01-нээс 2021 оны 08 дугаар сарын 20-ний өдрийг хүртэлх хугацаанд Цахим хяналт, удирдлагын төвийн Зорчих эрхийг хязгаарлах хяналтын системд Монгол Улсын Их Хурлын 2021 оны 07 дугаар сарын 03-ны өдөр баталсан *“Өршөөл үзүүлэх тухай хууль”-р* хамрагдаж, хорих ялыг зорчих эрхийг хязгаарлах ялаар дүйцүүлэн сольж, хяналтад орсон 983, Аймаг, Нийслэл, сум дундын анхан шатны шүүхийн захирамжаар зорчих эрхийг хязгаарлах ял шийтгүүлж хяналтад орсон 77, нийт 1060 ялтан бүртгэгдсэн ба үүнээс ялын хугацаа дуусч суллагдсан 74, зорчих эрхийг хязгаарлах ялын эдлээгүй үлдсэн хугацааг хорих ялаар дүйцүүлж сольсон 27 ялтан байх ба үүнтэй холбоотойгоор Цахим хяналтын төвөөс ялтанд тавих хяналт, удирдлагын үйл ажиллагаанд дараах асуудлууд тулгарч байна.

2.*1. Цахим бугуйвчтай холбоотой тулгамдаж буй асуудал:*

Зорчих эрхийг хязгаарлах ял эдлүүлэх ажиллагаанд ашиглаж буй цахим бугуйвч нь *“хориглосон бүсэд нэвтрэх”, “хязгаарласан бүсээс гарах”, “бүсийн хязгаарт ойртсон”, “явах маршрутаас гарсан”* тохиолдолд цахим бугуйвчид анхааруулах мессеж илгээх болон *“Цахим хяналт, удирдлагын* төв"-ийн хяналтын нэгдсэн системд 24 цагийн турш тасралтгүй *“анхааруулга, дохио”* дамжуулах горимоор ажилладаг.

Цахим бугуйвч нь хүний биед харшил өгөхгүй, хүний гар болон хөлд зүүхээр тохируулсан, хөнгөн жинтэй, ус, доргио, шорооны хамгаалалттай, халуун хүйтэнд тэсвэрлэх боломжтой, таслах, тайлах, оролдох үед хяналтын нэгдсэн

[8] Э.Жамбалрагчаа, Э.Урангоо. “Зорчих эрхийг хязгаарлах ялын техникийн хяналтыг хэрэгжүүлэхэд тулгамдаж буй асуудал”. “Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагааны эрх зүйн шинэтгэл” сэдэвт эрдэм шинжилгээний хурлын эмхтгэл. УБ., 2021. 181 дэх тал.

системд анхааруулга өгөх горимоор ажилладаг бөгөөд зорчих эрхийг хязгаарлах ялын хяналтын системд нийт 9 төрлийн анхааруулга дохио ирдэг. Үүнд:

- Цэнэг дуусаж байна 30%.
- Цэнэг дуусаж байна 5%, Яаралтай цэнэглэнэ үү.
- Зөвшөөрөгдсөн бүсээс гарсан.
- Яаралтай үеийн дуудлага. (SOS)
- Маршрутаас гарсан.
- Хориглосон бүсэд 200 метр ойртсон.
- Хориглосон бүсэд нэвтэрсэн
- Бугуйвч оосор тайлагдсан.
- Бүсийн хязгаарт 200 метр ойртсон

Зураг 2. "Цахим хяналтын систем"-д ирсэн "анхааруулга" дохионы төрөл,эзлэх хувь

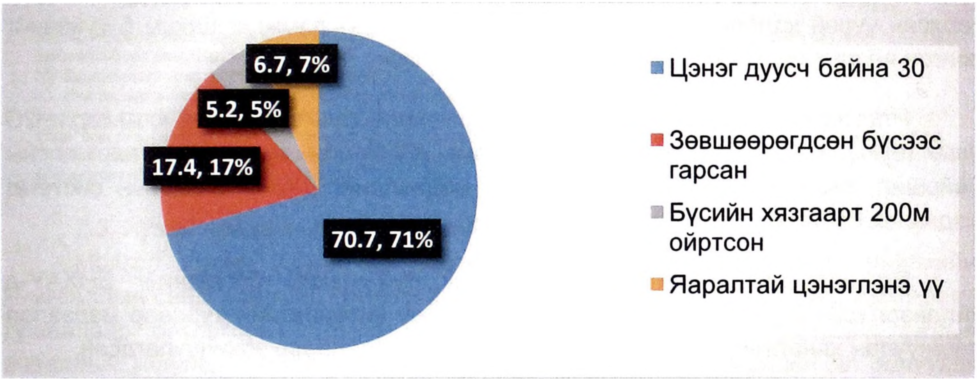

2021 оны 02 дугаар сарын 10-ны өдрөөс *"Зорчих эрхийг хязгаарлах ялын хяналтын систем"-р* цахим хяналт хийж ажиллахад нийт 1643 анхааруулга, дохио ирсэн бөгөөд *"Цахим хяналт, удирдлагын* төв"-ийн алба хаагчид хариуцсан шийдвэр гүйцэтгэгч нарт тухай бүр мэдэгдэж, илэрсэн зөрчлийг арилгаж, ял эдлүүлэх ажиллагаанд хяналт тавьж ажилласан.

"Зорчих эрхийг хязгаарлах хяналтын систем"-р ялтан бүртгэж, хяналтад авсан цаг үеэс хойш хяналтын системд ирсэн нийт анхааруулга дохионоос 70.7% хувийг *"Цэнэг дуусаж байна 30%"* гэсэн анхааруулга, дохио эзэлж байгаа нь ялтанд зүүлгэсэн цахим бугуйвч нь зай цэнэгээ хангалтгүй барьж байгаатай холбоотой гэж үзэж болохоор байна.

Түүнчлэн ял эдлүүлэх ажиллагаанд ашиглаж буй цахим бугуйвчаар хяналт тавихад дараах хүндрэлтэй асуудлууд байна. Үүнд:

- Цахим бугуйвчийн цэнэг дууссан тохиолдолд дахин цэнэглэхэд төвөгтэй бөгөөд суурин цахилгааны эх үүсвэрээр зориулалтын цэнэглэгчээр бүрэн цэнэглэсэн үедээ цэнэгээ барих хугацаа хагас өдөр буюу 10-12 цагаас хэтрэхгүй.

- Зориулалтын цэнэглэгчээр суурин цахилгаан эх үүсвэрт холбож бүрэн цэнэглэхэд дунджаар 01.30 цагийн хугацаа зарцуулдаг бөгөөд цэнэглэх хугацаанд ялтан нэг цэгт хөдөлгөөнгүй байрлах шаардлагатай бөгөөд цэнэглэгч богино тул цэнэглэхэд хүндрэлтэй. */цэнэглэгч 40 см урттай/*

- Зөөврийн цэнэглэгчээр цахим бугуйвчийг зөвхөн 1 удаа бүрэн цэнэглэх боломжтой ба бүрэн цэнэглэхэд 30-40 минут зарцуулж 4-5 цагийн хугацаанд цэнэгээ барьдаг.

Түүнчлэн зорчих эрхийг хязгаарлах ялын хэрэгжилтэд хяналт тавьж буй 34 шийдвэр гүйцэтгэгчээс хүндрэлтэй асуудлын талаар судалгаа авахад 21 буюу 61.7% нь цэнэг хурдан дуусдаг гэх хариулт өгч байгаа нь цахим бугуйвчийн чанарын асуудлыг дахин авч үзэх шаардлагатай байгааг харуулж байна.

2.2. Сүлжээтэй холбоотой тулгамдаж буй асуудал:

Зорчих эрхийг хязгаарлах ялын хэрэгжилтийг зөвхөн үүрэн холбооны сүлжээ орсон газарт хангуулах боломжтой тул засаг захиргааны нэгжүүдэд түгээмэл тархсан үүрэн холбооны оператор болон 2G сүлжээ дэмждэг цахим бугуйвчийг сонгон ял эдлүүлэх ажиллагаанд ашиглаж эхэлсэн.

Ялтанд тавих техникийн хяналтыг үүрэн холбооны сүлжээний */сим карт, 2G data/* буюу түүний мэдээлэл дамжуулагч /GPS/-ийн тусламжтайгаар ялтны байршил, хөдөлгөөнийг тогтоож, тухайн мэдээллийг цахим хяналтын системд мэдээлэх байдлаар хяналтыг хэрэгжүүлдэг.

Ял эдлүүлэх ажиллагаанд ашиглаж буй цахим бугуйвчийг БНХАУ-д үйлдвэрлэсэн бөгөөд 2G сүлжээний “data” буюу интернетийн хурдаар мэдээлэл дамжуулан хяналтыг цахимаар тавих боломжтой байдлаар зохицуулагдсан.

2G сүлжээ нь тархцын хувьд манай орны нутаг дэвсгэрийг өргөн хамрах хэдий ч мэдээлэл, дохио дамжуулах хурд нь “384 Kbps” буюу 3G сүлжээнээс 112 дахин бага хурд, хүчин чадалтайгаас гадна үүрэн холбооны ачааллаас шалтгаалан сүлжээ унах, тодорхойгүй хугацаагаар тасрах, мэдээлэл дамжуулагч нь цемент, төмөр, бетон, тоосгоор баригдсан барилга, байгууламж болон байгалийн төрөл бүрийн тогтоц */өндөр уул, даваа, нугачаа/-р* ойж, сарнин алдах тохиолдол түгээмэл байдаг.

Зураг 3. Үүрэн холбооны технологийн хөгжлийн зураг:

Үүрэн холбооны технологийн хөгжил

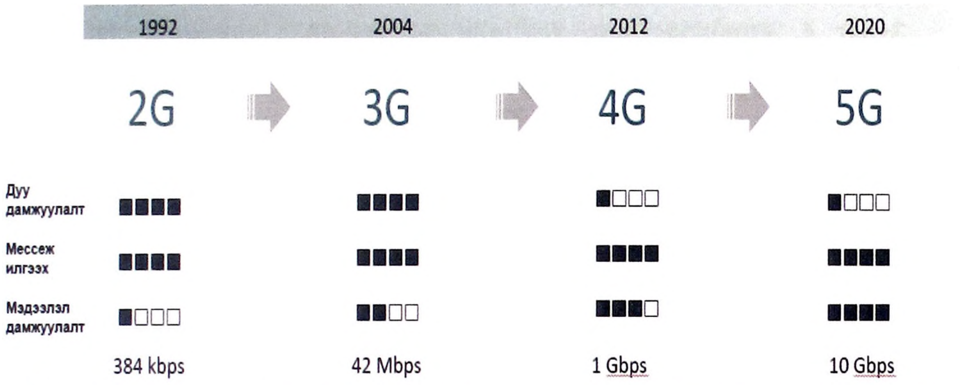

2G - Гар утаснаасаа мессэж явуулах боломжтой болсон. (Зорчих эрх хязгаалах ял эдлүүлэх ажиллагаанд ашиглаж буй цахим бугуйвч нь 2G сүлжээ ашиглан мэдээлэл дамжуулдаг.)
3G - Гар утаснаас интернэт ашиглах хурд өмнөх технологио бодоход илүү сайжирсан.
4G - Илүү хол зайд дамжуулдаг. 3G -н тохиромжтой дундаж зай саад багатай орчинд 16км бол 4G саад багатай орчинд 50км (WiMAX).
5G - Бүхий л зүйл хоорондоо ухаалгаар холбогдох боломжтой болно. Энэ нь сүүлийн үед хүн төрөлхтний амьдралд идэвхтэй нэвтэрч буй "Internet of Things" буюу хүмүүсийн өдөр тутмын хэрэглээний эд зүйлсийг хооронд нь сүлжээгээр ухаалгаар холбох дэвшилтэт технологи өргөн хүрээнд хөгжих боломжийг олгох бөгөөд үүгээр хотууд хоорондоо холбогдож, эмч нар алсын зайнаас мэс засал хийж, машиныг жолоочгүйгээр унах мэтийн дэвшлүүд нь өдөр тутмын амьдралын нэг хэсэг болох юм.

2.3. Хүний нөөцийн хувьд тулгамдаж буй асуудал:

Монгол Улсын Хууль зүй, Дотоод хэргийн сайд, Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын сайд, Сангийн сайдын 2017 оны А/217, А/167, 303 дугаар хамтарсан тушаалаар батлагдсан *"Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх байгууллагын ажлын ачааллын жишиг, норматив''-р, "Нийслэлд хорихоос өөр төрлийн ял эдлүүлэх ажиллагаа хариуцсан шийдвэр гүйцэтгэгчид 160 гүйцэтгэх баримт бичигт шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагаа явуулна"* гэж заасан.

2021 оны 07 дугаар сарын 02-ны өдрийн байдлаар улсын хэмжээнд 4154 хоригдол хоригдож[9] байснаас *"Өршөөл үзүүлэх тухай хууль"-р* хамрагдаж, ял дүйцүүлэн зорчих эрхийг хязгаарлах ял шийтгүүлсэн 983 ялтан суллагдаж цахим хяналтад шилжсэн нь *"Цахим удирдлага, хяналтын төв"* болон Хорихоос өөр төрлийн ял эдлүүлэх ажиллагаа хариуцсан шийдвэр гүйцэтгэгч нарын ажлын ачааллыг даруй 80-90 хувиар нэмэгдүүлсэн буюу Нийслэлд хорихоос өөр төрлийн ял эдлүүлэх ажиллагаа хариуцсан 1 шийдвэр гүйцэтгэгчид дунджаар 417 гүйцэтгэх баримт бичигт ажиллагаа явуулж байна.

2.4. Зохион байгуулалтын хувьд тулгамдаж буй асуудал:

Өнөөдрийн байдлаар зорчих эрхийг хязгаарлах ял хэрэгжих хугацаанд ноцтой зөрчил гаргаж оргон зайлсан 25 ялтныг эрэн сурвалжлах ажиллагааг тухайн ялтанд хяналт тавин ажиллаж буй харьяа аймаг, нийслэлийн шийдвэр гүйцэтгэгч нар биечлэн зохион байгуулсан.

[9] URL: https://montsame.mn/mn/read/268618

Нөгөөтэйгүүр оргон зайлсан ялтныг эрэн сурвалжлах ажиллагааг зохион байгуулах төсөв зардал, хүн хүчний талаар тодорхой зохицуулсан эрх зүйн зохицуулалт холбогдох эрх зүйн актуудад тусгагдаагүй байгаа нь хүний нөөц болон санхүүгийн хувьд тулгамдаж буй асуудал болоод байна.

Зураг 4. Хорихоос өөр төрлийн 34 шийдвэр гүйцэтгэгчээс “Үйл ажиллагаанд тулгамдаж буй асуудал”-ын талаар авсан судалгааны дүн

Дүгнэлт

Хорихоос өөр төрлийн ял эдлүүлэх ажиллагааны шийдвэр гүйцэтгэгч нарын ажлын ачаалал жишиг нормативаас даруй 80 гаруй хувийн хэтрэлттэй байгаа нь эрүүгийн хариуцлага, ялын зорилго, үр нөлөөг бууруулах, ялтанд завшуулах, ял гарцаагүй байх зарчим алдагдах нөхцөл байдлыг үүсгэхээр байна.

Өнөөдрийн тухайд зорчих эрхийг хязгаарлах ял эдлүүлэх ажиллагаанд ашиглаж буй хяналтын тоног төхөөрөмж шаардлага хангахгүй буюу үүрэн холбооны 2G сүлжээний /GPS/ нь байршил буруу заадаг, ялтанд зүүлгэсэн цахим бугуйвч цэнэглэхэд хүдрэлтэй, цэнэг хангалтгүй барьдаг зэрэг нь ялтныг техникийн тасралтгүй хяналтаас алдах эрсдэлийг үүсгэж байна.

Аймаг, Нийслэл дэх хорихоос өөр төрлийн ял эдлүүлэх ажиллагааны шийдвэр гүйцэтгэгч нараас авсан судалгаагаар ялтан оргон зайлсан тохиолдолд эрэн сурвалжлах ажиллагааг зохион байгуулах үеийн хүний нөөц, санхүүгийн үүсвэр тодорхойгүй байгаа нь алба хаагчдын ажлын ачааллыг нэмэгдүүлж улмаар эдийн засгийн хүндрэл бэрхшээл учруулж байна.

Шинэ төрлийн ялыг хэрэгжүүлэхэд тулгарч буй *“хүндрэл, бэрхшээл”-ийг* шийдвэрлэхэд гадаадын улс орнуудын тусламж дэмжлэг авах, төсөл хөтөлбөрт хамтарч ажиллах нь одоогийн нөхцөлд оновчтой шийдвэр боловч цаашид өөрийн орны эрдэмтэн судлаач, зохион бүтээгчдийн *“инновац”-ийн* бүтээлийг ашиглаж ялын хэрэгжилтийг хангахад ашиглаж буй *“тоног төхөөрөмж, техник хэрэгсэл"*-ийг Монгол Улс өөрсдийн нөөц бололцоондоо тулгуурлан дотооддоо үйлдвэрлэж, эдийн засгийн бодит хэмнэлт гаргах боломжтой гэж дүгнэж байна.

Санал

Нэг. Засгийн газрын түвшинд:

- Хорихоос өөр төрлийн ял эдлүүлэх ажиллагааны шийдвэр гүйцэтгэгч нарын ажлын ачааллыг бууруулахын тулд Аймаг, Нийслэл дэх Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх алба, газруудад оргон зайлсан ялтныг эрэн сурвалжлах чиг үүрэг бүхий бүтцийг бий болгох;

Хоёр. Хууль тогтоох түвшинд:

- Тодорхой оршин суух хаяггүй, санхүүгийн хувьд бие даасан чадамжгүй, өөрийн наад захын хэрэгцээг хангаж чадахгүй этгээдэд зорчих эрхийг хязгаарлах ялыг ногдуулахгүй байх эрх зүйн зохицуулалтыг эрүүгийн хуульд нэмэлт өөрчлөлтөөр оруулах;

- Оргон зайлсан ялтныг эрэн сурвалжлах ажиллагааны гарсан зардлыг тухайн ялтан этгээдээр нөхөн төлүүлэх талаар эрх зүйн зохицуулалтыг Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хуульд нэмэлт өөрчлөлтөөр оруулах;

- “Шүүхийн зарим төрлийн шийдвэрийг гүйцэтгэхэд хувийн өмчит хуулийн этгээдийн техник хэрэгсэл, тоног төхөөрөмжийг ашиглахтай холбогдон гарах

зардлыг тооцох, нөхөн төлүүлэх, санхүүжүүлэх, төлбөрөөс чөлөөлөх журам''-ын 3 дугаар зүйлийн 3.2 дахь хэсэгт *“Зорчих эрхийг хязгаалах ял шийтгүүлсэн ялтан зардал, хохирол нөхөн төлөх шийдвэрийг биелүүлэх үүрэг хүлээсэн этгээд ялын хугацаа дуусахаас өмнө 30 хоногийн өмнө зардлыг бүрэн барагдуулсан байна”* гэсэн хэсэгт *“Зорчих эрхийг хязгаарлах ял шийтгүүлсэн ялтан үүрэн холбооны операторын төлбөрийг хяналтын тоног төхөөрөмж зүүхээс өмнө нийт ял эдлэх хугацаагаар тооцоолж төлнө”* гэсэн заалт шинээр нэмэх.

Гурав. Техник хэрэгсэл, сүлжээний талаар:

- Цахим хяналт, удирдлагын төвд ашиглаж байгаа 2G сүлжээг дэмжигч цахим бугуйвчийг 3G сүлжээнд нэвтрүүлэх;
- Гадаадын зарим улсын туршлагаас тус ялын хэрэгжилтэд хяналт тавьж байгаа болон ашиглаж буй бугуйвчийн техник үзүүлэлтийн талаар судалгаа хийх.

Эх сурвалжийн жагсаалт

Алтангэрэл Б. Хорихоос өөр төрлийн ял эдлүүлэх ажиллагаа. УБ., 2018 он.

Болд Ч, Жамбалрагчаа Э. Нарын “Зорчих эрхийг хязгаарлах ялыг хэрэгжүүлэхэд тулгарч буй асуудлууд: Гадаад орны туршлага”. Хорихоос өөр төрлийн ял эдлүүлэх ажиллагаа: хэрэгжилт, чиг хандлага” сэдэвт эрдэм шинжилгээний хурлын эмхтгэл. УБ., 2018 он.

Дамдинцэрэн Д.“Зорчих эрхийг хязгаарлах ялын хэрэгжилтийг хангахад ашиглагдах эмхтгэл”. УБ., 2021 он.

Жамбалрагчаа, Урангоо Э., Дэнсмаа Б. Нарын “Монгол Улсын Эрүүгийн хуулин дахь ялын хэрэглээнд хийсэн дүн шинжилгээ, гадаад орны зорчих эрхийг хязгаарлах ялыг хэрэгжүүлэх ажиллагааны туршлага, өнөөгийн байдал, цаашдын чиг хандлага”. Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх ерөнхий газрын “Сүлд-Инфо сэтгүүл” УБ., 2021 он.

Очгэрэл Ц. Торгох ялын хэрэгжилт ба түүний хэрэгжилтэд анхаарах асуудал. “Хууль сахиулах үйл ажиллагаа: Онол, практикийн тулгамдсан асуудал” сэдэвт эрдэм шинжилгээний хурлын эмхтгэл. УБ., 2017 он.

Ходжалиев. С.А. Теория и практика ограничения свободы как вида наказания. Грозный.,2019. С.75. РФ. /Ходжалиев. С.А. Зорчих эрхийг хязгаарлах ялын онол, практикийн асуудал. Грозний., 2019 он. Оросын Холбооны Улс.

https://montsame.mn/mn/read/268618